

NOTE ASUPRA DETERMINĂRII TOPONIMELOR ÎN LIMBA ROMÂNĂ

DAIANA CUIBUS

Facultatea de Litere, Universitatea Babeș-Bolyai Cluj, România

Notes on the determination of Romanian toponyms

Abstract: The paper aims to analyse the morphological and syntactic status of Romanian toponyms, with a special focus on their (inherent) determination. There are some questions to be answered: Is there an article in such proper names? Are they compatible with the article / determiner? Can we speak about a multiple determiner, whenever the noun phrase contains an article or a demonstrative? Our preliminary conclusions point out that the dispute conventional – unconventional is present not only at a pragmatic or semantic level, but it also concerns the grammar of proper names.

Keywords: toponyms, morphology, syntax, determiner, article.

Delimitări și premise

Studiul de față constituie o abordare a substantivelor proprii (cu privire specială asupra toponimelor) la nivel morfosintactic, din perspectivă sincronică. Exemplele utilizate sunt doar substantive proprii simple, chiar dacă demonstrația poate fi extinsă și asupra celor compuse sau derivate. Prin raportare la principiile gramaticii generative, ne vom limita la discutarea statutului determinantului în atari grupuri nominale (NPhrase), fără a intra în problematica existenței unui grup sintactic al determinantului (DPhrase).

Premisele unei analize morfosintactice a substantivelor proprii, cu privire specială asupra statutului determinantului în raport cu acestea, se revendică de la statutul lor de substantive *inherent determinate definit*: Sørensen (1958, *passim*); Dalberg (1985: 129); Löbner (1985: 299); Pamp (1985: 113); Wotjak (1985: 7, 13); Abbott (2002). Același caracter implicit determinat al substantivelor proprii este statuat și de recențele tratate academice – *Gramatica limbii române* (GALR, 2005), respectiv *Gramatica de bază a limbii române* (GBLR, 2010). Astfel, substantivele proprii sunt descrise, din punct de vedere sintactic, ca prezentând „restricții de combinare, dintre care cele mai caracteristice sunt: (a) incompatibilitatea cu articolul definit și nedefinit, numele proprii fiind *inherent determinate*...” (GBLR 2010: 77).

Postulatul determinării implicite a substantivelor proprii nu este, însă, general acceptat: printre alții, Searle arată că „proper names are *not definite or identifying descriptions*, not even short-hand ones” (1969: 170), iar Anderson argumentează că ele nu

sunt nici definite, nici indefinite (2004: 470–471). De altfel, abordările contradictorii merg, uneori, până la punerea sub semnul întrebării a chiar statutului lor de substantive („Theoretical linguists have often treated proper names as the poor cousin of other grammatical categories” (Van Langendonck 2007: 2)), odată cu încercarea de a le analiza, mai degrabă, pe baza unor analogii cu pronumele (personale): Allerton (1987, *passim*); Lyons (1999, *passim*); Anderson (2003: 351, 394; 2004). De aici, probabil, și unele tentative de a plasa onomastica la granița celorlalte discipline lingvistice (de exemplu, Nicolaisen 1995). Oricum, nu credem, cum o făcea Hasdeu, că „onomastica lasă intactă gramatica, mărginindu-se în sfera lexicală...” (Hasdeu 2013: 88), ci, dimpotrivă, că se impune (și) o abordare morfosintactică a substantivelor proprii, un demers necesar în trecerea de la abordările convenționale, tradiționale, la cele moderne, sincronice cu inovațiile din gramaticile contemporane. În acest context, relația substantiv propriu – articol este una controversată și încă departe de a fi fost clarificată, iar introducerea în gramaticile românești actuale a conceptului de *determinant* nu face decât să genereze noi întrebări.

Substantivele proprii și determinarea inerentă

Fără a fi, așadar, unanim acceptată, *determinarea implicită* a substantivelor proprii este, totuși, o premisă de la care pleacă majoritatea abordărilor. Astfel, încă de la Bloomfield (același care le considera „so secondary that a manual can omit them”), numele proprii erau descrise prin trei caracteristici: „they occur only in the singular number, take *no determiner*, and are *always definite*” (Bloomfield 1933: 205). O aceeași relație cu determinantul o va stabili, ulterior, și generativismul: „Proper nouns are nouns with *no Determiner* (or, as in the case of “The Nile,” with a *fixed Determiner* that may just as well be taken as *part of the noun itself*, rather than as part of a freely and independently selected *Determiner system*)” (Chomsky 1965: 108).

Nu ne oprim aici asupra dificultății de a defini/ circumscrie exact conceptul de *determinare (definită)* – prin raportare la referențialitate, individualizare, „citire ca entitate”, unicitate și existență în universul de discurs etc. –, reținând doar observația lui Lyons: „Proper nouns are often said to be referring expressions but to have no sense. They are also sometimes said to be *logically equivalent to definite descriptions*, in being *uniquely referring expressions*” (1999: 21).

Astfel, prezența articolului pe lângă numele proprii este controversată sau chiar negată: „As a rule proper names *need no article*, as they are *definite enough in themselves*” (Jespersen 1960: 205). Sau: „Since proper names appear to be *definite by nature*, one might expect them to systematically take the definite article in article languages. Paradoxically, the most prototypical proprial subclasses... *usually take no article*” (Van Langendonck 2007: 157).

Și recente gramatici academice ale limbii române ilustrează, așa cum arătam deja, caracterul neprototipic al substantivelor proprii prin incompatibilitatea cu articolul hotărât (GBLR 2010: 20, 77), în afara situațiilor în care sunt desemnate mulțimi de indivizi sau a utilizărilor metaforice și metonimice. Pe de altă parte, însă, în *GALR* se

arată: „Substantivele proprii prezintă toate categoriile gramaticale ale substantivului: genul, numărul, cazul și *determinarea*, cu unele particularități explicabile prin specificul lor denotativ (GALR I 2005: 119).

În mod firesc, câteva întrebări fundamentale își caută răspunsul: în primul rând, cum se manifestă, cel puțin la nivel formal, categoria gramaticală a determinării în cazul substantivelor proprii? Cu atât mai mult cu cât formele de vocativ de tipul *Ioană, Mărie* nu sunt considerate nearticulate, ci doar „forme populare, create prin analogie cu cele nearticulate ale substantivului comun”, iar *-a* din structura unor nume proprii nu este articol, ci „formant omonim” (GBLR 2010: 68). Așadar, dacă atari substantive nu sunt articulate, dar sunt inerent determinate [+ Def], se presupune existența unui articol Ø sau, pur și simplu, vorbim despre o categorie gramaticală nemarcată și care nu cunoaște opoziții (caz în care cum se mai poate susține o astfel de categorie)? În al doilea rând, care este statutul articolului, atunci când el este efectiv coocurent cu numele propriu (*Dunărea*), respectiv al demonstrativului aflat pe poziția unui determinat?

Numele proprii și categoria gramaticală a determinării

Statutul morfologic al numelor proprii de (sub)categorie a substantivului nu a fost niciodată înfirmat până la capăt, în pofda unui comportament în parte neprototipic și a trăsăturilor lor comune cu pronumele (personale) – precum absența sensului lexical, determinarea inerentă și referința unică. Astfel, raportat la categoria determinării, specifică substantivului, se consideră că numele proprii *nu participă la opoziția determinat / nedeterminat*, eventuale „terminații” omonime nu reprezintă decât o „aparentă articulare”, iar „acceptarea” articolului se face în „condiții specifice, care nu corespund categoriei determinării” (GALR I 2005: 125). Mai mult, atunci când variantele nearticulate ale unor nume proprii aparent articulate, precum și variante articulate ale unor nume proprii aparent nearticulate, stabilesc, uneori, cu numele proprii de bază, opoziții formale după modelul opoziției nearticulat / articulat a numelor comune, aceste opoziții nu corespund din punct de vedere funcțional opoziției de determinare caracteristică numelor comune, întrucât ambii termeni ai opoziției își păstrează valoarea de individualizare. Prezența opoziției între aspectul articulat și nearticulat al prenumelor are menirea exclusivă de a adecva forma numelor proprii la situațiile contextuale care impun, la numele comune, nearticularea sau articularea (GALR I 2005: 127).

Pe de o parte, considerăm că în lipsa unor opoziții (la nivelul conținutului și al formei, deopotrivă) nu se poate afirma existența unei categorii gramaticale, în acest caz cea a determinării. Altfel, s-ar genera situații absurde, de genul existenței genului și numărului la adverbe, în lipsa oricăror opoziții. În consecință, dacă această categorie nu se susține la nivel gramatical, care este nivelul la care se definește *determinarea* lor *inerentă* și, mai ales, care mai poate fi relevanța ei în descrierea și analiza morfosintactică a acestor substantive? „Adecvarea formei” nu constituie, din câte știm, un fenomen gramatical fără... rațiuni și modalități gramaticale de realizare. Mai mult, dacă determinarea implicită nu este categorie gramaticală, nu se justifică incompatibilitatea cu un alt determinant, fie el articol sau demonstrativ.

Pe de altă parte, nu pot fi considerate „adecvări”, indiferent ce ar presupune un astfel de concept, situațiile în care substantivele proprii cunosc și forme în care statutul articolului nu poate fi negat, respectiv nu poate fi catalogat drept formant omonim. Exemplele pe care le propunem spre analiză conțin exclusiv toponime, cu forme atestate în *DOOM*. (Fără a constitui obiectul studiului de față, semnalăm doar că nu am reușit să deducem criteriile care stau la baza selecției numelor proprii introduse în acest dicționar: astfel, figurează *Baia Mare*, dar nu și *Satu Mare*, *Baedeker*, dar nu *Paris*, *Buftea*, dar nu *Cluj*, *Afganistan*, dar nu *România*, *Dobrogea*, dar nu *Transilvania* etc., iar *Dunăre* nu are atestată forma *Dunărea...*).

Substantiv propriu + articol sau formant?

Supunem atenției următoarele exemple:

- (1) *Londra / Suceava / România / Europa e destinația mea preferată.*
- (2) *Am redescoperit o Londră(?) / Suceavă(?) / Românie / Europă mai cosmopolită decât mi-o aminteam.*
- (3) *Dunărea e o minune a naturii (vs. *Dunăre e o minune a naturii.)*
- (4) *Cluj(Ø?)//Clujul / Paris(Ø?)//Parisul / Sibiu(Ø?)//Sibiul e orașul meu natal.*
- (5) *Alpii sunt plini de zăpadă. (vs. *Alpi sunt plini de zăpadă.)*

Dacă statutul lui *-a* din (1) poate fi asimilat, deocamdată, unui formant omonim cu articolul, exemplul (3) demonstrează opțiunea pentru o formă „articulată” a substantivului propriu (în opoziție cu forma *Dunăre*, singura atestată în *DOOM*). Presupunând că și în acest caz am infirma statutul de articol al lui *-a*, ar rezulta că un atare „formant” este, așa cum se susține în GALR, exclusiv o „adecvare” la poziția sintactică obligatoriu articulată. Totuși, articularea obligatorie, respectiv existența inerentă a unui determinant nu sunt, pentru limba română cel puțin (spre deosebire de engleză, de exemplu), condiții absolute de realizare a unui enunț, respectiv de integrare enunțiativă a unui substantiv. Nu mai puțin, prezența articolului definit nu impune în mod necesar „citirea” referențială, „ca entitate”, iar absența lui nu obligă neapărat la „citirea ca proprietate” (a se compara: *Prin parc aleargă studențiØ.* vs. *Substantivele sunt clase lexico-gramaticale.* vs. *L-am întâlnit pe diriginteØ.*) Or, în nicio astfel de situație statutul articolului nu este contestat, chiar dacă între prezența sa și determinare (referențialitate/ individualizare) nu există o relație necesară, biunivocă, dacă există, așadar, articole hotărâte care nu realizează/ conferă o determinare definită substantivului și chiar dacă integrarea enunțiativă se realizează și în absența articolului. (Problema determinării și/sau a integrării enunțiative realizate, eventual, prin plural sau prepoziții nu schimbă datele problemei.) Dintr-o altă perspectivă, nu este pus în discuție nici articolul din structura numelor comune „individualizate”, asimilate celor proprii (*mama, președintele* etc.). Iar atunci pe ce baze se poate invalida *-a*, din exemplele (1) și (3), ca articol? Menționăm că nu susținem, aici, valoarea

acestui de articol, rezumându-ne, deocamdată, să semnalăm inconsistența argumentelor pentru descrierea sa ca „formant”.

Pe de altă parte, variante precum cele din (2) nu sunt considerate nearticulate, ci substantive comune (sau, în cazul formelor feminine de vocativ în -ă, variante populare) (GBLR 2010: 78). Glisarea acestor substantive între cele proprii și comune este, din punctul nostru de vedere, cel puțin discutabilă: pe două pagini consecutive ale aceluiași tratat, *GBLR*, numele proprii însoțite de articol sau aflate la plural sunt acceptate ca *proprii* și denumite ca atare (chiar având „forme numărabile” și acceptând la plural „asocierea cu articolul definit și nedefinit” (cu care erau... incompatibile) sau „combinarea cu unele cantitative definite sau indefinite”, iar la singular „asociate cu elemente cantitative”, însă doar „apropiate” de cele *comune* (GBLR 2010: 77, 78), ca, imediat după, să se afirme că, în astfel de cazuri, substantivele „se analizează ca substantive comune” (GBLR 2010: 78)?! Ca revers, substantivele comune individualizante „asimilate” celor proprii ar trebui, la rândul lor, analizate ca... proprii, eventual stabilind valoarea de formant a segmentului omonim cu articolul?! O atare abordare ni se pare cel puțin incoerentă.

O ultimă observație referitoare la „formant”: substantivele proprii feminine din exemplele date cunosc forme flexionare de G.D.: *Londrei, Sucevei, României, Europei*. Implicit, fie formele de N.Ac. au o desinență zero (∅), în -ei, fie opoziția cu G.D. se realizează cu „formantul”, iar atunci acesta este... desinență. Mai mult, flectivul -ei este „format din morfemul-desinență -e-, care indică valorile de gen, număr și caz, și articolul definit -i, specific substantivelor feminine, la cazul genitiv sau dativ (în funcție de context), numărul singular.” (GBLR 2010: 49–50). Date fiind, însă, incompatibilitatea numelor proprii cu articolul și analiza segmentului -a din formele de N.Ac., consecvența obligă la interpretarea lui -i, în această situație, drept formant, ceea ce, de altfel, *GALR* și sugerează: flexiunea unor toponime, „a celor feminine mai ales, se realizează, ca și în cazul numelor de persoană, cu ajutorul unor *elemente de expresie omonime* cu morfemele de determinare (cf. *casa, casei și Craiova, Craiovei* etc.)” (*GALR I* 2010: 54). Rămâne, evident, cel puțin problema analogiei cu masculinile, unde, aparent, se va accepta „asocierea” cu articolul.

Trecând, astfel, la analiza exemplelor (4) și (5), se impun și alte observații: în (4), toponimele masculine cunosc, în aceeași poziție sintactică, posibilitatea realizării în două variante – +/-ul. *GALR* precizează: „Alte categorii de substantive proprii, cele geografice, de pildă, *se asociază cu articolul definit* fără a participa la opozițiile specifice de determinare (cf. *Bucureștiul / București e capitala României, Vizitează Clujul...*)” (*GALR I* 2010: 54). Dincolo de faptul că „asocierea” nu este un concept gramatical și, de aceea, nu are cum să descrie o relație sintactică, reținem confirmarea valorii de articol – fie (sau mai ales) fără rol în stabilirea opozițiilor de determinare. Or, tocmai lipsa acestui rol infirmă calitatea de articol în situațiile descrise mai sus, ducând la interpretarea ca formant... Fără a relua observațiile, menționăm doar că nu considerăm drept un argument valid pentru confirmarea sau infirmarea ca articol faptul că respectivele forme corespund sau nu funcțional unei opoziții de determinare (am arătat deja că (ne)

articularea substantivelor comune nu este nici ea neapărat relevantă în acest sens, așa cum, în absența unui context dezambiguizator, nu se poate vorbi despre o opoziție de determinare nici în exemple ca: *Studentii aleargă spre facultate.* / *Studentii aleargă spre facultate.* sau *Sunt rudele mele dinspre mamă.* / *Sunt rudele mele dinspre mama.*) De asemenea, posibilitatea ocurenței ambelor variante demonstrează că „adecvarea” formei numelui propriu la „situațiile contextuale”, așa cum postulează GBLR, nu este obligatorie și, deci, nu poate constitui o justificare exclusivă și suficientă a opozițiilor de formă nici când ele se realizează la substantivele feminine. De altfel, o abordare diferită a statutului acestor segmente la substantivele feminine vs. cele masculine ar constitui o stranie și categoric nefericită premieră gramaticală, în care o categorie gramaticală (genul, în acest caz) ar impune încadrări morfologice distincte.

Adjectiv + articol sau formant?

Incompatibilitatea substantivelor proprii cu articolul devine chiar mai problematică din perspectiva următorului set de exemple:

- (6) *Mă reîntorc spre frumoasa România / Dunăre(Ø).*
- (7) **Mă reîntorc în frumoasa România / Dunărea.*
- (8) *?Mă reîntorc spre frumoasa Europa / / Londra.*
- (9) *?Mă reîntorc spre frumoasa Europă / Londră.*
- (10) *Mă reîntorc în frumosul Cluj(Ø).*
- (11) **Mă reîntorc în frumosul Clujul.*

Structurile în care toponimele sunt însoțite de un modificador adjectival sugerează, prin articularea adjectivului antepus, un comportament similar grupurilor nominale cu centru substantiv comun. Iar dacă „grupul adjectival antepus preia și determinantul (Det)” (GBLR 2010: 19) sau, altfel spus, „adjectivul antepus preia articolul substantivului” (GBLR 2010: 89), ar rezulta că, și cazuri precum cele din (6), *-a* (din structura adjectivelor) este un articol preluat – de la nume proprii care sunt... „incompatibile” cu acesta?! Astfel, fie aceste morfeme gramaticale legate nu sunt preluate de la substantive, fie „preluarea” este a „formantului” din structura substantivelor. Ambele soluții sunt problematice: dacă segmentul este, totuși, articol, e dificil de stabilit de unde și cum se justifică atașarea lui la suportul fonetic adjectival; mai mult, într-o atare interpretare, grupul nominal ar fi dublu determinat – prin articolul adjectivului și prin determinarea inerentă a numelui propriu, contrazicând afirmațiile legate de comportamentul acestuia în raport cu articolul. În același timp, dacă *-a* este „formant” preluat, atunci trebuie acceptată explicit existența unor adjective care conțin „formanți”, cu aceleași caracteristici din structura numelor proprii și cu aceleași precizări, invalidându-se regula articulării adjectivului antepus.

Exemplele din (6) demonstrează clar acest impas în analiză și ridică probleme și pentru substantiv: comparându-le cu variantele lor din (7), devine evident că (măcar unele dintre) numele proprii cu adjectiv antepus nu pot apărea cu forma lor „articulată”;

or, în astfel de cazuri, este exclusă interpretarea lor ca forme populare sau ca substantive comune, ceea ce ar implica, dacă exemplele din (8) și (9) sunt corecte, fie omonimia formală a desinenței de N.Ac. cu formantul, fie, respectiv, existența unor forme literare fără formant, acceptabile, în consecință, și în alte contexte. Exemplele cu toponime masculine din (10) și (11) arată imposibilitatea unei soluții coerente: de vreme ce la masculin „formantul” nu este inerent (conform (4), nu se pune problema preluării lui de către adjective (*Cluj*Ø *e un oraș frumos. / Frumosul Cluj e orașul meu.*), încât valoarea de articol a terminației adjectivale devine implicită. Aceasta duce la „compatibilizarea” substantivului propriu cu determinarea, din moment ce în structura sa apare un Det, iar originea articolului cu suport adjectival este imposibil de explicat fără a-i admite preluarea de la nominal. (Posibila ocurență în poziții tipic articulate a formelor masculine fără *-ul* ar putea fi explicată prin variația liberă a alomorfelor Ø/*-ul*, în timp ce la feminine ar trebui constatată omonimia sau, uneori, invariabilitatea substantivului în raport cu articularea.) În caz contrar, s-ar recunoaște existența unui *formant* atașat adjectivului, generat de „adecvarea” acestuia la antepunerea față de nume proprii. Soluția generaliza(n)tă a formantului este, evident, contradictorie și greu de gestionat din punctul de vedere al consecințelor. Altfel, însă, postulatul nearticulării / nedeterminării numelor proprii este infirmat, impunându-se o redefinire a determinării inerente și a chiar conceptului de determinant.

Pe de altă parte, dacă segmentelor din finalul substantivelor proprii și al adjectivelelor lor antepuse li se poate nega, mai mult sau mai puțin argumentat și coerent, statutul de articol / determinant, acest lucru devine imposibil pentru demonstrativele din atari grupuri nominale.

Substantiv propriu + determinant (emfatic)?

Existența demonstrativelor în grupurile nominale cu centru substantiv propriu constituie un alt aspect al relației acestuia cu un determinant. Fie exemplele:

- (12)?*această Europă* / ?*Europa* // *Europa aceasta a copilăriei mele...*
- (13) *această Dunăre* / **această Dunărea* // *Dunărea aceasta a copilăriei mele...*
- (14) *această Românie* / ?*România* a copilăriei mele // *România aceasta...*
- (15) *acest Cluj* / **acest Clujul* // *Clujul acesta al copilăriei mele...*
- (16) *Europa* / **Europă cea* a copilăriei mele...
- (17) *Dunărea* / **Dunăre cea* involburată...
- (18) *România* / ?*Românie cea* încercată...
- (19) *Clujul* / **Cluj(Ø) cel* mult iubit...

Fără a reveni sau insista asupra eventualei recategorizări a toponimelor de mai sus drept substantive comune, ne exprimăm doar rețineră că unicitatea lor referențială ar putea fi afectată de prezența demonstrativului; altfel, același lucru ar trebui să se întâmple chiar și în situațiile în care monoreferențialitatea unui nume propriu este precizată prin modificatori sau posesori (exemplele găsite în *GBLR* (p. 94, de ex.) nu sugerează

acest lucru). Oricum, din moment ce determinarea definită e inerentă, este dificil de explicat la ce nivel gramatical (!) ar putea avea loc anularea acesteia. Iar, dacă aceasta s-ar produce, totuși, ar fi și mai greu de înțeles cum același substantiv își pierde determinarea exact în prezența unui determinant care, prin natura sa, îl și (re)investește cu interpretare definită, fără, însă, a-l (re)categoriza / (re)confirma ca nume propriu – ca și cum ar exista mai multe (sub)tipuri de determinare definită, cu o tipologie și un comportament morfosintactic imposibil de configurat.

Rămânând la interpretarea lor ca substantive proprii, exemplele (12)-(19) sunt grupuri nominale ce conțin adjective demonstrative, a căror funcție tipică este cea de Det(erminant). Observațiile anterioare referitoare la interpretarea *formant vs. articol* se verifică și în aceste cazuri. În plus, însă, e nevoie să stabilim statutul demonstrativelor, în raport cu incompatibilitatea toponimelor cu orice determinanți (nu luăm în considerare ipoteza că aceasta se manifestă doar față de articol, de vreme ce coocurența *articol + demonstrativ* este considerată determinare emfatică). Descrierea în termeni de *formant* și pentru aceste adjective pronominale nu este nicăieri sugerată și, de altfel, ar avea consecințe aberante, de genul autonomiei sintactice a unui formant sau, invers, lipsa acestei autonomii pentru un demonstrativ, o dublare emfatică a formantului etc. etc. Analiza ca determinant, pe de altă parte, infirmă incapacitatea „asocierii” numelui propriu cu un Det, iar atunci manifestarea ei față de articol devine un nonsens. O interpretare de compromis ar putea fi, eventual, aceea de determinant *redundant, expletiv, pleonastic* (termeni folosiți, pentru articol, de autorii care îl acceptă în structura numelor proprii); sau *emfatic*, în terminologia *GBLR* (spre deosebire de alte abordări generativiste, care denumesc, cu o mai mare proprietate a termenilor, credem, astfel de determinanți ca multipli sau complecși). Am putea vorbi, însă, de o dublare emfatică a determinării inerente prin una marcată gramatical? Există și situații în care *GBLR* admite că „finala omonimă cu articolul trebuie „reinterpretată ca articol definit, permițând atașarea unui grup nominal în genitiv / adjectiv posesiv în absența mărcii posesiv-genitivale al: *România cetățenilor, Slobozia lor, Maria mea...*” (*GBLR 2010: 94*). Se mai adaugă, atunci, un tip de determinare, care o triplează pe cea inerentă?! (Atragem atenția că recunoașterea ca articol se face fără altă justificare, deși, în logica anterioară a tratatului, se putea vorbi despre o... „adecvare”; de asemenea, nu se consideră că substantivul subordonat ar induce o recategorizare a numelui propriu, deși ar exista argumente similare celor invocate în alte părți).

Referitor la exemple, subliniem doar comportamentul aproape identic cu al substantivelor comune în privința articulării; desigur, dacă menținem analiza terminațiilor ca formanți, conceptul de determinare emfatică e și mai neclar – ca relație fie cu formantul, fie cu determinarea inerentă. Reafirmăm și că anularea calității de nume proprii nu se susține: există o contradicție (cel puțin la nivelul logicii) între calitatea emfatică sau pleonastică a unui eventual determinat al acestor substantive și ipoteza analizei lor ca substantive comune: redundanța unei determinări definite suplimentare nu poate constitui, concomitent, și rațiunea anulării valorii de [+ Def].

În loc de concluzii

Analiza aici demarată se poate extinde, cu concluzii similare, asupra grupurilor nominale cu centru substantiv propriu în structuri apozitive și, mai ales, asupra celor cu posesive sau cuantificatori (cu evaluarea argumentelor care propun recategorizarea numelor proprii în substantive comune). Demersul se poate aplica și altor substantive proprii decât toponimele, cu particularizări uneori semnificative.

La nivelul interpretării, toate observațiile despre calitatea de *formant* a terminațiilor substantivelor proprii sunt valabile, în cea mai mare parte, și pentru interpretarea acestora ca articole *redundante* (Jespersen 1960, *passim*) sau *expletive/pleonastice* (Vergnaud și Zubizarreta (1992) sau Longobardi (1994)). În fond, indiferent de denumirea vehiculată, segmentele vizate sunt considerate ca lipsite de conținut semantic, ocupând o poziție care, din diferite rațiuni, nu poate rămâne neocupată și care este irelevantă pentru opoziția determinat vs. nedeterminat. Fără a deschide, aici, o discuție referitoare la (non)semanticitatea articolului în sine (a se vedea, pe de o parte, calitatea de morfem a articolului – implicit absența sensului său lexical – și, pe de altă parte, „valorile sale semantice” (GBLR 2010: 92)), precizăm doar că ne raliem, mai degrabă, poziției lui Lyons: „I assume that the definite article or equivalent (noun in Det position) characterizing proper nouns and „common” generics... is the *full definite article* and not some empty pleonastic article restricted to these uses” (1999: 197). La nivel formal, ele pot fi, la feminin, *zero* (∅) sau *-a* (ca formă omonimă pentru articulat și nearticulat, pe același principiu al invariabilității care se manifestă la unele substantive comune), respectiv *zero* (∅) sau *-u(l)* la masculine.

Insuficient clarificat este, credem, conceptul de *determinare inerentă* și, implicit, relația dintre aceasta și funcția sintactică de Det(erminant) (relație care a generat inclusiv propuneri precum cea a lui Longobardi (1994, *passim*) – de a glisa complet substantivul propriu pe poziția Det, altfel ocupată de articol). Oricum, criteriile care stau la baza unei atari definiri a substantivelor proprii sunt mai degrabă semantico-pragmatice și nu implică obligatoriu reprezentarea lor gramaticală ca *definite* (Lyons 1999: 198). Pe de o parte, articularea (gramaticală) nu atrage după sine în mod necesar determinarea (definită), ceea ce relativizează incompatibilitatea numelor proprii cu un determinant. Pe de altă parte, trăsătura [+ Def] este prezentă în numele proprii în absența unui Det (și uneori chiar *numai* în absența acestuia, din moment ce prezența unui determinant o poate anula, transformând substantivul în unul comun). Ne întrebăm, astfel, dacă se mai poate vorbi efectiv despre o trăsătură *gramaticală*. Dacă da, ar trebui atât ca ea să se regăsească și în substantivele comune individualizante (nume de persoane și instituții individualizate, luni ale anului etc.), cât și ca, într-un plan mai general, să se accepte că Det nu (mai) are de ce să fie considerat drept poziție obligatorie în grupul nominal. Și din această perspectivă acceptarea existenței unui *determinant al substantivelor proprii* s-ar dovedi mai coerentă.

Astfel încât, *absentă, redundanță, generalizată* sau *clasificatoare*, articularea (definită) a substantivelor proprii rămâne, în ansamblul său, un aspect deocamdată insuficient descris și explicat, atâta timp cât *convenția determinării inerente a numelor proprii* nu

reuşeşte să răspundă provocării neconvenţionale a (co)ocurenţei unor Det(erminanţi) care, cel puţin pentru limba română, nu şi-au găsit, încă, o analiză coerentă.

Bibliografie

- Abbott, Barbara. 2002. Definiteness and Proper Names: Some Bad News for the Description Theory. *Journal of Semantics* 19: 191–201.
- Anderson, John M. 1997. *A Notional Theory of Syntactic Categories*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Anderson, John M. 2004. On the Grammatical Status of Names. *Language* 80: 435–474.
- Bloomfield, L. 1933. *Language*. Chicago Press.
- Brăescu, R., Carabulea, E., Ciobanu, F., Croitor Balaciu, B., Dascălu Jinga, L., Dinică, A. et al. 2005. *Gramatica limbii române I. Cuvântul*. (GALR I) Bucureşti: Editura Academiei Române.
- Brăescu, R., Carabulea, E., Ciobanu, F., Croitor Balaciu, B., Dascălu Jinga, L., Dinică, A. et al. 2005. *Gramatica limbii române II. Enunţul*. (GALR II) Bucureşti: Editura Academiei Române.
- Chomsky, N. 1965. *Aspects of the Theory of Syntax*. Cambridge: The M.I.T. Press.
- Dalberg, Vibeke. 1985. On Homonymy between Proper Name and Appellative. *Names. Journal of the American Name Society* 33: 127–135.
- Dragomirescu, A., Nedelcu, I., Pană Dindelegan (coord.) et al. 2010. *Gramatica de bază a limbii române*. Bucureşti: Editura Univers Enciclopedic Gold.
- Greenberg, J. H., Ferguson, C. A. şi Moravcsik, E.A. 1978. *Universals of Human Language: Word Structure*. Stanford University Press
- Hasdeu, B. P. 2013. *Cuvente den bătrâni*. Bucureşti: Editura Ştiinţa.
- Jespersen, O. 1960. *Essentials of English Grammar*. London: George Allen.
- Lobner, Sebastian. 1985. Definites. *Journal of Semantics* 4: 279–326.
- Longobardi, Giuseppe. 1994. Reference and Proper Names. A Theory of N-Movement in Syntax and Logical Form. *Linguistic Inquiry* 25: 609–665.
- Lyons, C. 1999. *Definiteness*. Cambridge University Press.
- Nicolaisen, Wilhelm F.H. 1995. Name and Appellative. *Name Studies* I, art. 56: 384–393.
- Pamp, Bengt. 1985. Ten Theses on Proper Names. *Names* 33 (3, W. H. F. Nicolaisen (ed.), *Special Issue on Theory about Names.*): 111–118.
- Searle, John. 1958. Proper Names. *Mind* 67: 166–173.
- Sloat, C. 1969. Proper Nouns in English. *Language* 45 (1): 26–30.
- Sørensen, Holger S. 1958. *Word-Classes in Modern English, with Special Reference to Proper Names. With an Introductory Theory of Grammar, Meaning and Reference*. Copenhagen.
- Van Langendonck, Willy. 2007. *Theory and Typology of Proper Names*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Vergnaud, Jean-Roger şi M. L. Zubizarreta. 1992. The Definite Determiner and the Inalienable Constructions in French and English. *Linguistic Inquiry* 23: 595–652.
- Wotjak, Gerd. 1985. Zur Semantik der Eigennamen. *Namenkundliche Informationen* 48: 1–17.